

Վլստակ եղեմայ եւ գետ Յորդանան,
Սելովմայ աղքիւր եւ ջուր ես յուզման
Անկեալ եմ հիւանդ մերձ առ քոյդ դըրան
Սպասեմ հանապաղ ես առողջութեան :

Փայլուն մարդարիտ ի մեջ սադափին
Յահագնատեսիլ յատակըն ծովին,
Որ դաս ի ցամաք ձեռաւք լողնորդին,
Եալութ ու զմբուխտ, գոհար մեծագին :

Աերնոց վեհագոյն եւ աշխարհի զարդ,
Ուշիմ եւ խոհեմ՝ անաւրինակ մարդ,
Նոճի, մըրտենի, սանդալի եւ սարդ,
Նումանի ծաղիկ եւ փըթըթեալ վարդ :

Յարեայ շըրջեցայ ի մեջ գիշերոյս,
Խընդրեցի գրտայ զիմ աչացըն լոյս,
Եկ իմ գեղեցիկ քըրբում եւ նարդոյս
Ոչ թողից ըզքեղ, մուտ ի տուն գինույս :

Կեփազայ ոսկի եւ մաքուր արծաթ,
Վարսաւք վայելուչ որպէս ըզթուխ սաթ,
Ով որ տեսանէ դառնայ մաղասկաթ,
Անդուր՝ անդադար առնէ Քըրիթաթ :

Է մահի թամամ գըհանի թանկթար
Է քաման ապրու արմաստի նիգար
Երբ ի կան ածես զաշերդ կամկար,
Մըրտեր խոցուես համարով հաղար :

Սամբուլ՝ ը ըսեհան լալա՞չ ու գուլզար
Բըրլուլ գաւանդայ ամատ բա բա՛հար
Նալա՞ ու ֆիլան մեքունաթ սահար
Բաշաթ քի բնամ ըռուի դիլար :

Նարինջի ծաղիկ, կալիսի տերեւ,
Դու վարսաւորեալ յարմաւենոյ ձեւ.
Փայլ ըզփայլի տաս սիրամարդի թեւ,
Խընդութեան տեղիք աչաց լոյսրո քեւ :

Հոտրդ քո բուրե վարդ ու շուշանի,
Սուշկ եւ մանիշակ, հովիս ծաղկալի,
Նարդիկ, նոնոփար, բըլուր կընդըրկի,
Ամենայն մըտաց ես ախորժելի :

Դու սքանչելագործ քան դաւաւոր խաչ
Ահաւոր տեսլեամբ քան ըզքար ի քաջ
Ելանես գընաս եւ լինիմ հառաչ
Կամ խաւափի ընդ իս կամ նըստիր ի յաջ:

Գիշեր ու ցորեկ եմ ես երերուն
Ոչ կենամ ի գուրս ՚ ոչ աւթիմ ի տուն,
Սահրամ է գարդամ համշու Սաջնուն
Իմրաւզամ ֆըրհատ դիլիմա վուռ խուն :

Զարկած ի վերեդ քեզ կանաչ վըրան
Բազմիս ահաւոր ՚ ես քեզ յանդիման
Ըաւիշանկ շաբարին ըսու արշաւան
Էլ պաղեղի ու գուռ ի դան դան :

Սիրարս փափաքի եւ կայ ի դողման
Աչերս է կարաւատ տեսոյդ աներման
Սէռաւ զըութիմ փէշի թումեշման
Մառանջ մէրաւ ամսարու արի խուրամ:

Զիարդ բաժանիմ ի քէն կենդանի
Առանց քո աեսոյդ շունչըս կու քաղուի
Չուն թարկ ըրդահամ գուլի խօշ բուի
Գարբինամ հաղար ջօր ու որթամի:

Աւրհնութիւն Փըկչեն ի քեզ իշանի
Կամաւքն աստուածային կենաս կենդանի
Գունդըք չար պասցին ի քէն հալածի,
Զերդ ըզարեգակն փայլես ի յերկրի :

Էր ունայնաբանես Աղթամարցի
Այս կեանքս անցաւոր է, քեզ յուշ լիցի,
Այժմ յաւժարութեամբ ես մեղաց գերի,
Բայց յետոյ լինիս ողորմ ու լալի :

Մ Խ Ի Թ Ա Բ Ե Բ Ջ Ն Կ Ա Ջ Ի

(Ժ Դ Դ Ա Բ)

Միիթար Երզնկացի ԺԴ դարուն ծաղկած
Երզնկեան Գպուցին կը վերաբերի, որուն յա-
ռաջացուցիչներն եղան Յովհաննէս, Կոստանդին,
Մովսէս, Կիրակոս Երզնկացիները :

Իր մասին կենսագրական տեղեկութիւն-
ներ աւանդած է մեզի ինքը 1314ին հրամանաւ
իւր ուսուցիչն՝ Գրիգորիս Երզնկացւոյ ի Գլածոր
Ընդօրինակած Լուծմանց զրքի մեջ (թ. 803)¹
Եւ 1328ին Երզնկայի մօտ Երկայնի վանքը գրած
Աստուածանչի մեջ², որոնք այժմ կը գտնուին
Վինեամիկ Միիթարեանց Հարց Մատենադարա-
նին մեջ :

Միիթար և կոչեցեալ Երզնկացի ծնած
կը թուի Երզնկա կամ ըրջակաները. յիշուած
Ընդօրինակութեանց մեջ կը խնդրէ յիշել իւր
ծնողները զհանդուցեալն ի Քրիստոս զՊաւլոս
Եւ զԾիրանց. Եւ զհարազատսն իմ զՄատթէոս
Եւ զՄարտիրոս զկրօնաւորեալն Եւ զքերսն
նոյնին հետեւող զՄինայ Եւ զՄարթայ ... (Սար-
գիսեան, 160) “Եւ զհօրեղօր որդին իմ
Վարդպապ, որ յետոյ եղեւ կրօնաւոր ...
(Հայապատում, գ. 114):

Միիթար կերեւայ ժամանակ մը ապրած
է աշխարհիկ կեանք, եւ ամուսնացած. 1328ին
կը խնդրէ յիշել զօրդիակն իմ զԲարսեղ
արեղայո (Սարգիս, 160): Ապա առանձնացած
է Երզնկայի մօտերը հաստատուած մեծահաշուկո
Տիրաշէն վանքը Եւ աշակերտած Գրիգորիս
Երզնկացւոյ (ծննդեամբ Խարբերդցւոյ), Առ-

¹ Ի մէջ բերուած քաղուածաբար Հայուպատում, թ.
գ. § 352, էջ 112-116:

² Հ. Բ. Սարգսեան Ցուցանշ, 158-160:

տանդին Երզնկացւոյ Հոգեւոր օրդւցնո քով։ Վերջէն, երբ Մովսէս Երզնկացի Կիլիկիայէն բազում գրենք, դարձաւ Դարանաղիք, իւր ուսուցչին հետ զացած է անոր ի Սեպուհ Լուսաւորչի վանքը, ուր 6 տարի մնալէ ետքը, հետեւած է Գրիգորիսին ի Գլանոր, աշակերտելու առ ոտս Եսայեայ վարդապետի (Նշցոյ) ի վարժումն աստուածիմաստ գրոց¹: Հռոդորուած է իր վարդապետէն՝ Գրիգորիսին ընդօրինակել Լուծմանց գիրքը, զոր արդեամրք ալ հանած է ի գլուխ յոյժ աշխատանքոր Զայն ապա ծաղկած է² լցեալն ամենայն իմաստութեամբ եւս առաւել գրականութեամբ եւ ծաղկողութեամրութ թորոս Տարօնեցի (1314): Ընդօրինակութեանս մէջ Միկիթար տուած է մեղի այլ եւ այլ յիշատակագրութիւններ — արձակ եւ ոտանաւոր, որոնք կարեւոր լցու կը սկսուեն ոչ միայն իւր կենսագրութեան, այլ եւ ժամանակակից գրական շրջանին համար։

Միկիթար շատ զուարթախօս, կամ ինչպէս Հ. Ալշան կ'որակէ, բամբարակո գրիչ մ'եղած է։ 1328ի յիշատակարանին մէջ կը գրէ։ «Ես նուաստս յերաստս բանի եւ թարմատարս ի հոյլս բանահիւսաց... Տէր Աստուած, ձրի տուր զքո արքայութիւնդ Միկիթարայ՝ բարեխաւութեամբ ամենայն սրբոց» (Սարգիսեան, 159): Շատ նկարագրական են, թէ իրեն համար եւ թէ իր ապրած պարագաներու համար, հետեւեալ տողերը³, զոր յօրինած է ոտանաւոր եւ ուր կը ստորագրէ ընդօրինակութեան ժամանակ կրած բազում աշխատանքու»։

Որ ընթերցմամբ հայիք ի սա
Եւ հանդիպիք գանձու սորա,
Տես թէ քանի աշխատեցայ
Ես Միկիթար գրիչ սորա:
Թուղթս անկոկ ու գրիչ չկայ,
Աւուղքս ցուրտս ու պարզկա,
Չարտախս բարձր ու կրակ չկայ,
Դուներս չոր ու սպաս չկայ,
Եւ այս Գլանորն ով գիտենայ.
Ես յոյժ նեղած ու ճար չկայ,
Եւ ես պանդուխտ ու վեղար չկայ։

¹ Հայապատում, 113: — Մովսէս Երզնկացի Կիլիկիան դարձաւ իրը 1299/1300ին. ուստի Միկիթար անոր աշակերտած ըլլալու է մինչեւ 1307 առ նուազն եւ այս թուին գացած Եսայի Նշցոյ, որուն քով կը գեգերէր դեռ 1314ին։

² Հ. Ալիքն կըսէ թէ մեռագիրն իւր գրովն եւ ծաղկագրութեամբն չքնաղ հրաշակերտ մ'է (Հայապատում, 115–116 ձև.):

³ Հայապատում, Գ. 114–115:

Ինձ հատուցումն յիշման արա
Վասն փըցուն գըրի սորա:
Թէ Գրաձոր բերան ձեռք Միկիթար վար-
դապետական գաւազան, յայտնի չէ. իր յիշա-
տակարանին մէջ ինք զինքը սոսկ անուամբ
կրօնաւոր, կը կոչէ (Էջ 114): Կ'երեւայ թէ
ապա իւր վարդապետին հետ դարձաւ հայրենիք՝
Երկայնի վանքը եւ մնաց հոն իբրեւ կրօնաւոր-
միաբան նշն ուխտին՝ ի մերձաւորութեան կիրա-
կոս Երզնկացւոյ, զոր մեծ եւ հոչակաւոր վար-
դապետ, կը կոչէ (Սարգիսեան, 160) եւ որուն
համար գրած է վերցիշեալ Աստուածաշոնչը։

1314ի Յիշատակարանին մէջ Միկիթար
Երկիցս յիշատակած է Տիրաշէն վանքի կոս-
տանդին միանձնաւորն, իբրեւ հոգեւոր հայր
իւր վարդապետին Գրիգորիսի. որուն համար
գրած է նշանակալից տողերս. «Արդ աղաչեմ
զամենեսեան... յիշեսցիք զառաջ ասացեալ
ուսուցիչն իմ զգրիգորիս եւ զծնողն իւր. ընդ
նմին եւ զինզեւոր հայրն իւր զկոստաննին
միայնակեաց, որ բազում առաքինութեամբ
զարդարեալ է», (Էջ 114):

Յանձին այս կոստանդնի տեսած են բա-
նասէրք (Հ. Ալշան¹, Հ. Պոտուրեան²) զբանա-
ստեղծ Երզնկացին. եւ այս շատ յաջողութեամբ։
Այս հիման վրայ ինձի կը թուի թէ Միկիթարայ
գրչին կը վերաբերի նաեւ հետագայ ոտանաւ-
որս, զոր յօրինած է նա իբրեւ «ողբանք», մա-
հուան վրայ ի խնդրոյ կամ լաւ եւս ի դիմաց
կոստանդին Երզնկացւոյ, ինչպէս տնակապ գրելը
կը յայտնեն այսպէս։ ԿՈՍՏԱՆԴԻԵԱ Ա ՀԱՅԱԱ
ԵԶՆԿԱՑՈ ՈՂԲԱՆՔ»։

Հաւանականաբար Միկիթար երգած է
զայս կոստանդեայ մահուընէն ետքը, իբրեւ ող-
բանք ի դիմաց կոստանդեայ անոր գերեզմանին
վրայ, ուր կը նկարագրէ հոգւոյն սարսուռը մա-
հուան՝ յատկապէս յետ մահուան դատաստա-
նին ի տես։

Նկարագրական են մասնաւորապէս հե-
աեւեալ տողերը, ուր կարելի է նշմարել ակ-
նարկութիւն կոստանդեայ վրայ։

Լոռէ լեզուտ ոչ խօսեսցի,
Աչքըդ փակել ոչ տեսանի,
Ունկդ ոչ լսէ ձայն սուրբ երգի,
Շօրթունքըդ քաղցը ոչ բարբառի։

*

¹ Հայապատում, Էջ 106:

² Կոստ. Երզնկացի եւ իւր քերթուածները. Անենեա.

Ոտանաւորս, զոր յաջորդիւս կը հրատա-
րակենք իբրև կարեւոր — թէեւ անշուք —
գրուածք մը կոստանդին Երջնկացւոյ այնպէս
մութ կենսագրութեան համար, կը գտնուի մեր
թ. 344 Տաղարանին մէջ (թշ. 148ր—152ր)
ընդ խօրագրովս. “Այլ տաղ հոգեշահ եւ պի-
տանի,, (հմտ. Տաշեան՝ Ցուցակ, էջ 796 ուր
միտ չէ զրուած տնակապերոն:)

26մ կրնար ըսել ստուգութեամբ թէ
Միիթար Երջնկացւոյ զրչէն է Բերլինի հայերէն
Չեռագրաց թ. 100, թշ. 296ա յիշուած
գրուածքս՝ “Եթ ու փաքր ականջ արէք սուրբ
Վարդէ հօր պատմութէնին,,” սկզբնաւորու-
թեամբս “Սուրբ Վարդէ հար եւ սուրբ Թաթուլ
ի Լերինս աղօթէնին,, եւ որուն վերջը կը յիշուի
իբր հեղինակ “Ով ողորմելի Մխիթար,,”

Հ. Ն. ԱԿԻՆԵԼԻՆ

ՄԽԻԹԱՐԵՐԵՅ ԵՐԶՆԿԱՑԻՈՆ

ԱՂԲԱՆՔ ՀԱՅՑԵԱԼ ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՑ ԵՐԶՆԿԱՑԻՈՆ

Կամաւ սրբութիւ հառաջ բերեմ
Եւ արտասուաք աղաղակեմ,
Եւ զքեզ Փըրկիչ Ծէր աղաշեմ
Ինձ ողորմեամ մոլորեալ եմ:

5 Որպէս Յունան ի տագնապ եմ
ի մէջ ծովու խորս անկեալ եմ,
Որպէս Յովսէփ ի խոր բանա եմ,
Մեղաց կապանը երկաթի եմ:

10 Առակալ դողլամ եւ սարսափեմ.
Անառակին պէս աղերսեմ,
Հայր քեզ մեղայ, մեղուցեալ եմ,
Հայիլ յերկինս արժանի չեմ:

15 Տէր հովիւ ոչխար քոյ եմ.
Յանապատի մոլորեալ եմ.
Քաղցրը ձայնէ որ ճանաչեմ.
Դառնամ ես անդ ուստի զատեմ:

20 Առ քեզ դառնամ ով մեղուցեալ.
Անձն հիւանդ յաւօք լցեալ.
Մինչեւ յերբ կաս դու վայր անկեալ.
Դատարկացեալ եւ պարապեալ:

25 Նայէ եւ տես գիշերս անցել.
Լցոս առաւոտըն մօտեցել.
Դու ի քուն յեզ կաս թանձացել.
Մոլոր մըտօք եւ յիմարել:

30 Դարձ տուր սըրտիդ մեղք մի գործ ել.
Զի ժամ է քեզ ապաշխարել.

Խորոչին յեռափրին մէջ՝ Այլ տաղ հոգեշահ եւ
պիտանի:

35 9 Առակալ սկզբանուած և յարցանուած է բրել, բաւ-
նուած թանգարակ բրել յարցանուած ըլլուլ: — 16 անու:

Եւ արտասուաք արիւն վաթել.

Ողորմութեամբ զմեղս քաւել:

Եղբայր զմուաւ յեզ չես ածել.

Զօրին մահուան որ կայ պահել.

Զի ոչ գիտես երբ ժամանել.

Որ հասանէ մահըն գերել:

Աւգնող չկայ՝ ոչ սիրելի.

Ոչ հայր եւ մայր ոչ ընտանի.

35 Ոչ բերդ ամուր ի մէջ ծոլի.

Կամ պատուական ակն եւ ոսկի:

Անուն տանին զօհոգիդ գերի:

Զի գութ չունին ողորմելի.

Չիողձան մանկան ոչ աղայի:

40 Ոչ մեծատան կամ աղքատի:

Քնուր է հրեղէն եւ սոսկալի.

Ահեղակերպ զարմանալի.

Զնամ թագաւոր չյաղթէ յերկրի.

Ոչ պառապէն պատերազմի:

45 Արկանէ զօքեղ ի խոր բանտի.

Եւ զէնտ իր զօհոգիդ տանի.

Դու մնաս ունայն անպէտ յերկրի.

Մարմինդ որդամբը եւ զաղբալի:

50 Ամամք մարմին եւ թառամած.

Դու մնաս ի հողն զընդանած.

Ոչ յընծութիւն կայ քեզ պահած.

Ոչ կերակոր ես պարաբած:

Եղեւ յերկրի հասարակաց.

Եւ դայ դարուն կանաչացած.

55 Եւ բուրասանիք ծաղկով լցած.

Քեզի կարօտ տեսանելեաց:

Աթոռ զինչ կայ յերկրի փառաց.

Եւ աստիճանք մարդկան շնորհաց.

Ամէն ի քէն կան հեռացած.

60 Եւ տիպ եւ տես քոյ պատկերաց:

Լըու լեզուդ ոչ խօսեացի.

Աչքըդ փակել ոչ տեսանի.

Ունկտ ոչ լսէ ձայն սուրբ երդի.

Շըմունքըդ քաղցր ոչ բարբառի:

65 Եթաս մընաս անյիշելի.

Հանց թէ չես եղել մարդ կենդանի.

Եւ մնաս ի հողըն պահեստի.

Մինչ յարութեան փողըն գոչի:

Զօրն ահագին դատաստանի.

70 Երբ որ յիշեմ հոգիս քաղի.

Ահա դայ Տէրն ի յատենի.

Վասն յանցանաց մարդկան ազդի:

Կամի յաթոռ չորեկերպի.

Գունդդը հրեշտակաց անդ հաւաքի:

33 աւգնող չկայ: — 37 զօհոգիս

